

Karşılaştırmalı Halk Bilimi Bağlamında Nazar Boncuğu ve Çin Düğümü¹

Evil Eye Bead and Chinese Knot in the Context of Comparative Folklore Studies

Doç. Dr. Şahin BÜTÜNER

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

sahin.butuner@ibu.edu.tr

ORCID : 0000-0002-3801-7786.

Wang YUXUN

Yüksek Lisans Öğrencisi

KU Leuven University

wendy_wang@outlook.com

ORCID : 0009-0004-0182-3065

e-ISSN: 2667-4173

UHAD, 2025, 8/2, 296-316.

Araştırma Makalesi/ Research Article

DOI: 10.61729/uhad.1761980

Geliş Tarihi / Date Received: 10.08.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 25.11.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.11.2025

Atıf / Citation: BÜTÜNER, Şahin ve Yuxun Wang (2025). “Karşılaştırmalı Halk Bilimi Bağlamında Nazar Boncuğu ve Çin Düğümü”, *UHAD/Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 8/2, s. 296-316.

Öz

Küreselleşme süreci içerisinde her ülkenin kültürel sembolleri daha da önem kazanır hale gelmiştir. Bu semboller, kültürün önemli taşıyıcıları olarak kültürel mirasın aktarımında önemli bir rol oynamaktadır. Nazar boncuğu Türk milletini kötü ve kem gözlerden koruduğuna aynı zamanda insanoğluna huzur ve mutluluk verdiğine inanılan kutsal bir eşyadır. Çin düğümü ise Çin milletine uğur, talih, refah, mutluluk bahsettiğine inanılan kutsal bir eşyadır. Türkiye’de araştırmacılar “nazar boncuğu” üzerine yapılan çalışmalarda genellikle onun kökeni, uygulama alanları ve dinî bağlantıları üzerine odaklanmışlardır. Çin’de, çeşitli alanlarda yapılan kitap ve literatür incelemelerine göre, araştırmacıların “Çin düğümü” üzerine yaptığı çalışmalar genellikle geleneksel sanat, semiyotik, tarihî evrim ve kültürel sembolizm gibi birçok farklı alanı kapsamaktadır. Bu çalışmada, folklor perspektifinden yola çıkılarak nazar boncuğu ve Çin düğümünün tarihi arka planı, şekil ve renk özellikleri, sembolik anlamı ve yeniden üretimi,

¹ Bu çalışma Pekin Dil ve Kültür Üniversitesi lisans öğrencisi Wang Yuxun’un “Folklor Bağlamında Çin Düğümü ve Türk Nazar Boncuğunun Karşılaştırmalı İncelenmesi” lisans çalışmasından üretilmiştir.

günümüzdeki kullanım alanları açısından karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma, Türkiye ve Çin'in kültürel geleneklerini daha derinlemesine anlamak ve iki ülkenin kültürün güncellenmesine dair aldığı pozisyonu araştırmaktadır. İki kültürel sembol arasındaki benzerlikler ve farklılıkları incelemeyi amaçlayan çalışmada küreselleşme bağlamında mevcut ortamın bu iki sembolün yayılmasına ve kabulüne olan etkisi eleştirel olarak tartışılmış, kültürel çeşitliliğe ve kültürün korunmasına önem verilmesi gerektiği tavsiye edilmiştir. Nazar boncuğu ve Çin düğümü, folklor araştırmasının nesneleridir ve bunlar belirli bir kültürel anlamı ve değeri taşıyan malzeme biçimine sahiptirler. Malzeme folkloru, insanların doğa ile olan ilişkileri ve doğaya karşı mücadeleleri sırasında oluşan geleneksel alışkanlıklardır. Günümüzde özellikle takı tasarımı alanında küreselleşme bağlamında nazar boncuğunun ve Çin düğümünün yayılma ve kabulü olumlu etkilenmiş, takı tasarımının ilham kaynağı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Kültür, Gelenek, Nazar boncuğu, Çin düğümü.

Abstract

In the globalization process, cultural symbols of every country have become increasingly important. These symbols, as important carriers of culture, play a significant role in the transmission of cultural heritage. The Evil Eye Bead is a sacred object believed to protect the Turkish nation from evil eyes and bring peace and happiness to humanity. The Chinese Knot, on the other hand, is a sacred object believed to grant good luck, luck, fortune, prosperity, and happiness to the Chinese nation. Researchers in Türkiye have generally focused on its origins, areas of application, and religious affiliations. Based on book and literature reviews conducted in various fields in China, researchers have conducted a wide range of studies on the Chinese Knot. These studies generally cover a wide range of fields, including traditional art, semiotics, historical evolution, and cultural symbolism. This study, based on a folklore perspective, conducts a comparative study of the Evil Eye Bead and the Chinese Knot in terms of their historical background, shape and color characteristics, symbolic meaning and reproduction, and current uses. This study aims to gain a deeper understanding of the cultural traditions of Turkey and China and to compare the two countries' positions on cultural modernization. This study aims to examine the similarities and differences between these two cultural symbols. The impact of the current globalization environment on the spread and acceptance of these two symbols is critically discussed, and it recommends prioritizing cultural diversity and cultural preservation. The evil eye bead and the Chinese knot are objects of folklore research, possessing material forms that carry specific cultural meaning and value. Material folklore encompasses traditional habits formed through people's relationship with nature and their struggles against it. Today, the spread and acceptance of the evil eye bead and the Chinese knot, particularly in the context of globalization in jewelry design, has positively impacted and become a source of inspiration for jewelry design.

Keywords: Folklore, Culture, Tradition, Evil eye bead, Chinese knot.

Extended Summary

The Evil Eye Bead and the Chinese Knot are important cultural symbols of Turkey and China and have significant symbolic meanings within the societies in which they are kept alive. These symbols are a concrete indicator of the deep cultural heritage and rich folklore traditions of both countries. The Evil Eye Bead and the Chinese Knot are cultural, historical and symbolic heritage that reflect the cultural characteristics and national spirit of their respective nations. It is of utmost importance to discuss two cultural symbols, the Evil Eye Bead and the Chinese Knot, in depth through comparative analysis from a folklore perspective and to explore the origins, production techniques, symbolic meanings and uses of these symbols within society. Among the aims of this study is to better understand the uniqueness of Turkey and China in terms of folk culture by revealing the similarities and differences of these symbols in different cultural traditions through comparative analysis. On the other hand, conducting an in-depth comparative folklore research of the Evil Eye Bead and the Chinese Knot in the context of globalization will contribute to a better understanding of the cultural traditions, social structures and evolution of these two countries in the globalization process; It offers concrete contributions to recommending more effective cultural protection measures to preserve the uniqueness of these symbols in the globalization process; to understanding the relationships and differences between cultures; and to respecting and preserving cultural diversity. In the context of conservation, especially today, within the wave of globalization, international cultural interaction and dialogue have become more widespread and intense than ever before, paving the way for the danger of standardization. In this context, these symbols, important carriers of culture, play a vital role in cultural heritage and intercultural communication, but they also face challenges of transformation and reinterpretation.

Evil eye beads and Chinese knots are objects of folklore research, possessing a material form that carries a specific cultural meaning and value. Material folklore encompasses people's relationship with nature and the traditional habits that have developed through their struggles against it. The evil eye bead, a type of talisman, has a specific material form in Turkish traditional culture. It is usually made of glass, ceramic, and so on, and has an eye-shaped design. People believe that by hanging or wearing the evil eye bead in their homes, it will ward off evil spirits and protect them from the influence of evil forces. This behavior reflects both the belief in a material talisman and the Turkish people's desire for beauty, happiness, and security, distinctly reflecting the characteristics of material folklore. The Chinese knot, as an ornament, has a tangible material form, usually made of silk thread

and other materials, exhibiting a variety of shapes and structures. The act of making and wearing a Chinese knot is a material cultural practice and often carries rich cultural symbols and meanings such as prayer, solidarity, and good wishes.

In the context of globalization, the spread and acceptance of the evil eye bead and the Chinese knot have been positively impacted. Globalization has fostered the wider dissemination and acceptance of these two cultural symbols, fostering cultural communication and understanding. However, globalization has also brought certain challenges and problems, including the impact of cultural homogenization and commercialization. Therefore, attention should be paid to cultural diversity and its preservation, and efforts should be made to preserve and transmit its cultural content and profound meaning. Two representative folkloric cultural symbols, the evil eye bead and the Chinese knot, not only reflect the cultural traditions and spiritual quests of their respective nations but also play a significant role in global cultural communication.

Giriş

Nazar boncuğu ve Çin düğümü, Türkiye ve Çin'in önemli kültürel unsurlarıdır ve yaşatıldığı toplum içinde önemli bir tarihî arka plana, renk ve şekil özelliklerine, sembolik anlamlara ve kültür endüstrisi için yeniden üretim imkânına sahip bir ilham kaynağı olma özelliklerine sahiptir. Bu kültürel ürünler, her iki ülkenin zengin ve derin kültürel birikiminin somut bir göstergesidir. Nazar boncuğu ve Çin düğümü, içinde bulunduğu milletin kültürel özelliklerini ve ulusal ruhunu yansıtan kültürel, tarihî ve sembolik bir mirastır. Bu bağlamda folklor bakış açısından karşılaştırmalı analiz yoluyla nazar boncuğu ve Çin düğümü gibi iki kültürel ürünü derinlemesine tartışmak ve bu sembollerin kökenlerini, yapım tekniklerini, sembolik anlamlarını ve toplum içindeki kullanımlarını keşfetmek son derece önemlidir. Karşılaştırmalı analiz yoluyla, bu kültürel ürünlerin farklı kültürel geleneklerdeki kökenini, renk ve şekil özelliklerini, sembolik anlamlarını, yeniden güncellenme durumundaki benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkararak Türkiye ve Çin'in halk kültürü açısından özgünlüğünü daha iyi anlamak bu çalışmanın amaçları arasındadır. Diğer taraftan küreselleşme bağlamında nazar boncuğu ve Çin düğümünün derinlemesine karşılaştırmalı folklor araştırmasını yapmak; bu iki ülkenin kültürel geleneklerinin, toplumsal yapılarının ve küreselleşme sürecindeki evrimlerinin daha iyi anlaşılmasına; bu sembollerin küreselleşme sürecindeki benzersizliğini korumak için daha etkili kültürel koruma önlemleri önerilmesine; kültürler arasındaki ilişkilerin ve farklılıkların anlaşılmasına; kültürel çeşitliliğin saygı görmesi ve korunmasına somut katkılar sunmaktadır. Koruma yaklaşımı bağlamında özellikle günümüzde, küreselleşme dalgası içinde uluslararası kültürel etkileşim ve diyalog hiç olmadığı kadar yaygın ve sıkı hale gelmiş ve tek tipleşme tehlikesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda kültürün önemli taşıyıcıları olan bu semboller, kültürel miras ve kültürler arası iletişimde hayati bir rol oynamakla birlikte, aynı zamanda dönüşüm ve yeniden yorumlanma zorluklarıyla da karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'de araştırmacılar “nazar boncuğu” üzerine yapılan çalışmaları genellikle onun kökeni, uygulama alanları ve dini bağlantıları üzerine odaklanmışlardır. Örneğin, Çiğdem Şahin'in *Nazar, Nazarlıkla İlgili İnanışlar, Uygulamalar ve Bunların Dinî, Mitolojik Kökenleri* (Gaziantep Yöresi) (2011), Ahmet Eker'in “Kayseri Çevresinde Nazar İnanç ve Uygulamaları” (2000), Huriye Çınar'er'in “Kapadokya Bölgesi'nde Nazar İnanç ve Uygulamaları (Ürgüp)” (2022), Ayşe Çallı'nın “Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazar Objeleri” (2017), H. Feriha Akpınarlı'nın “Ankara İlinde Nazar ve Nazarlıklar” (1987) adlı çalışmalar, araştırmanın yapıldığı yörelerdeki “Nazar Boncuğu” ile ilgili inançlar, uygulamalar ve dinî kökenlere odaklanmaktadır. Bu çalışmaların dışında Rukiye Ceylan'ın “Karşılaştırmalı Olarak Orta Asya

ve Mezopotamya’da Nazar İnancı ve Nazarlık Faktörleri” (2024) adlı çalışmasında karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

Çin’de çeşitli alanlarda yapılan kitap ve literatür incelemelerine göre, araştırmacılar “Çin düğümü” üzerine genellikle geleneksel sanat, semiyotik, tarihî evrim ve kültürel sembolizm gibi birçok farklı alanı kapsayan çalışmalar yapmışlardır. Xiong Rongxin’in “Chuantong Yishu Fuhao Zhongguojie Wenhua Yanjiu Ji Fazhan Shexiang” (2022) adlı çalışması, Çin düğümü kültürüne derinlemesine bir bakış sunmakta ve gelecekteki gelişim perspektiflerini tartışmaktadır. Li Hui’nin “Fuhaoxue Shijiaoxia de Zhongguojie Jiedu” (2016) adlı çalışması, Çin düğümünün kültürel anlamını semiyotik bir bakış açısıyla derinlemesine incelemektedir. Xia Lin’in “Zhongguo Jieyi yu Zhongguo Jixiang Wenhua” (2004) adlı çalışması ise sanatsal bir bakış açısından Çin düğümü ile şans veya uğur kültürü arasındaki ilişkiyi keşfetmektedir. Bu çalışmalar, Çin düğümünün kültür içindeki çok boyutlu rollerini ve sembolik anlamlarını araştırmak için zengin bir bakış açısı ve teorik destek sunmaktadır.

1. Nazar Boncuğu

1.1. Tarihî Arka Plan

Alan Dundes’a göre, nazar; kişinin, kadın ya da erkeğin kasıtlı ya da kasıtsız olarak, bir kişiye ya da nesneye, sadece bakarak veya onu överek zarar verdiği fikrine dayanan ve herkesçe kabul edilmiş bir halk inancıdır (1992: 258). Anadolu’da nazar ve nazar boncuğu ile ilgili halk inanışları, milattan önceki tarihlere kadar uzanmaktadır. Konya’nın güneyinde Çatalhöyük’te MÖ 6500’den 5650’ye en önemli neolitik kenti bulan ve kazılarını yürüten İngiliz arkeologu James Mellaart’ın tespitlerine göre buralarda yapılan kazılarda duvarlara yapılan el izlerinin yanı sıra mavi nazar boncuklarına rastlanmıştır (And, 2012: 102). Tarihin en eski dönemlerine dayanan nazar ile ilgili bu halk inancı, eski Türk inancı ve Şamanizm’den kaynağını alan ve zamanla İslamiyet’in etkisiyle çeşitli değişimler yaşayarak kültürel varlığını devam ettiren bir inanış olduğu gibi Anadolu’da da çeşitli kültürlerin etkisiyle bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır.

Türk kültürü, birçok farklı geleneği bir araya getirerek sentezlemiştir; bunların arasında dinin etkisi en belirgin olanıdır. Örneğin, Gök Tanrı inancı, Türklerin İslam’ı kabul etmesinden önceki dönemde en yaygın dini inanç sistemiydi. Bu inanç sistemi, evrenin ve doğanın yüce bir varlık olan Tengri tarafından denetildiği inancına dayanıyordu. Tengri, gökyüzünün ve evrenin efendisi olarak kabul edilirken, diğer doğa varlıklarının da ruhları olduğuna inanılıyordu. Gök Tanrı inancı, Türklerin doğayla uyum içinde yaşamalarını, doğa olaylarını ve mevsim değişimlerini anlamalarını sağlamış, aynı zamanda toplumsal düzenin korunmasında da önemli bir rol oynamıştır. Bu inanç, Türk mitolojisi, destanları ve günlük yaşam uygulamalarında derin izler bırakmıştır. Ayrıca İslam kültürü, Türkiye’nin benzersiz kimliğini ve kültürel özelliklerini şekillendiren önemli bir faktör olmuştur. 10-11. yüzyıllardan itibaren İslam dininin Anadolu’ya girişi, zamanla Türk toplumunun, sanatın, mimarinin, müziğin ve günlük yaşamın her alanına nüfuz etmiş ve entegre olmuştur. İslam’ın değerleri ve inançları, Türk halkının yaşam tarzını ve sosyal geleneklerini derinlemesine etkilemiştir. Örneğin, Türklerin bayram kutlamaları, düğün törenleri gibi etkinlikler genellikle belirgin bir İslam kültürüne sahiptir. Türk kültürü, edebiyatı, müziği ve sanat eserleri genellikle İslam inancı ve felsefesinin etkilerini yansıtmakta ve bu, özgün bir Türk İslam kültürü oluşturmuştur.

Tarihin en uzak dönemlerinden günümüze kadar Türkler tarafından nazardan korunmak için birçok eşya kullanılmış ve ritüeller yapılmıştır. Nazardan korunmak için dualar okumak, nazar duaları taşımak, cevşen takmak, maşallah takmak, efsunlama yapmak, su dökmek, el ve göz resimleri çizmek, iğde dalından veya çekirdeğinden nazarlıklar yapmak, çitlembik, üzerlik tohumu, zeytin, sarımsak, çörek otu, çitlik dalı, buğday başakları, yumurta kabuğu, gelin gerdanlığı, tespih otu, hayvan kafatası, kaz tüyü, salyangoz, koç boynuzu, hayvan dişi/pençesi, kaplumbağa kabuğu, at boncuğu, nazarlık, bez muska, nal asmak, Fatma Ana eli, nazar boncuğu, akik gibi doğal taşlar kullanmak, kurşun nazarlık, süpürge gibi eşyalar kullanmak, kurşun dökmek, tütüşü yakmak, tuz çevirmek gibi eşya ve yöntemler kullanılmıştır (Çallı, 2017: 47-102). Orhan Acıpayamlı'nın yaptığı tespitlere göre ise ekmek, iğde ağacı parçası, sarımsak, çörekotu, üzerlik, şap, mavi boncuk, altın, kurt dişi, kuş tırnağı, Kabe hurmasından yapılmış minyatür nalın, tazı boncuğu, maşallah, çalı parçası, yavru kaplumbağa kabuğu, iğde çekirdeği, karanfil, hayvan dişi, mercan, yılan gömleği parçası, it boncuğu, yılan boynuzu, akik taşı, çelik zincir, göz boncuğu, balık damağı, kurt tüyü, horoz sesi işitmemiş çitlik ağacı dalı parçası, mercimek, çitlembik, kırmızı geyik boynuzu, fildişi, ladin ağacı dalı, sil boncuğu, çocuk kakası, kakalı bez, mavi duvak, mavi elbise, kocakarı tükürüğü sebze, mayıs, süprüntü, tuz tütüsü gibi engel maddeler nazar değmesi ile nazar değecek olan canlının arasında engel olarak konulmuştur (1963: 18). Yine Nurgül Begiç, 2022 yılında yaptığı bir çalışmada Anadolu'da nazardan korunmak amacıyla kullanılan nazar muskası, maşallah, nazar boncuğu, el şekli nazarlıklar, nal, kaplumbağa kabuğu, hayvan kafatası, hayvan boynuzları, çan, delikli taş, yumurta kabuğu, ayakkabı nazarlıkları, bitki kökü, çekirdeği, meyvesi, tohumu vb. eşyaların ve kurşun dökme ve tuz sıvama gibi pratiklerin kullanıldığından bahsetmiştir; ayrıca kendi arşivinden fotoğraflara yer vermiştir (Begiç, 2022: 170-187).

İslamiyet öncesi dönemdeki inanışlardan biri olan Gök Tanrı inancı Türklerin geleneksel dünya görüşünü ve hayat bakış açısını şekillendiren inançlardan biri olmuştur. Bu inanışa göre, Gök Tanrı; üst dünyada oturan, yaratıcı varlıktır. Çin kaynaklarında veya Orhun Abideleri gibi eski Türk kaynaklarında Türkler arasında Gök-Tanrı inancının yaygın bir inanış olduğu görülmektedir. “Eski Türkçede ‘gök’ ve ‘en büyük mih’ mefhumları bir kelime Tengri ile ifade edilmiş, gök (mavi) kelimesi ise bunun sıfatı olarak kullanılmıştır, İslam dinini kabul eden Türkler ‘gök’ kelimesini ‘sema’, ‘tengri’ kelimesini de ‘Allah’ mefhumuna tahsis etmişlerdir (İnan, 1976: 19). “Tengri yani Tanrı sözünün Türklerde başlangıçtan beri, geniş anlamda göğü ve göğün maviliğini karşılamaktaydı. Çin düşüncesinde de hem gök ve hem de Tanrı için, ‘Tien’ sözü kullanılmıştı. Moğol dilinde de XIII. yüzyılda bile ‘Tengeri’ sözü, henüz yalnızca ‘gök’ (Tien) anlamında kullanılıyordu.” (Ögel, 1995: 151).

Tanrı üst dünyada yani göktedir. İnsanlar ise yeryüzünde yani orta dünyadadır. Türk inanç yapısında ruhlar üç katmanlı bir inanış dünyasında yaşamaktadır. Bunlar: Üst Dünya, Orta Dünya ve Alt Dünya olarak sınıflandırılmaktadır. Andrey Anohin'in tespitlerine göre ruhlar üç kategoriye ayrılmıştır: “Şamanist Altaylılara göre ruhlar yer altı, yer üstü ve gökyüzü olmak üzere üç mekânda varlıklarını sürdürmektedirler. Yer altı ruhları genellikle körmös, gökyüzündekiler kудay, yer ruhları ise yer-su yahut altay olarak adlandırılırlar.” (2006: 3). Leonid Potapov da Anohin gibi bir sınıflandırma yapmıştır: “Altay- Sayan panteonuna göre göklerde insana karşı iyi olan Tanrı ve ruhlar yaşardı. Yeryüzünde ise doğadaki çeşitli nesne (dağ, nehir, göl vb.) ve doğa olayları (rüzgâr, ateş) iyeleriyle, ölen kamların ruhları ve

hastalıkların iyeleri yaşardı. Bu karakterler insana en yakın olanlardır.” (2012: 287). Üst dünyadaki iyi ruhlar insanları korumakta ve onlara yardım etmektedir. Yer altındaki kötü ruhlar ise insanlara zarar vermektedir. Yer altı dünyasındaki kötü ruhların zararından korunmak için nazar adı verilen çeşitli korunma pratikleri geliştirilmiş ve göğü temsil eden mavi rengin koruyucu bir fonksiyonunun olduğuna inanılmıştır. Tabii ki eski Türk inancında hayvan, bitki, ateş gibi kutsal olduğuna inanılan unsurlar hastalıklardan veya nazardan korunmak amacıyla kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde nazardan korunmak amacıyla gök boncuğu inancı gelişmiştir. Halk inancıya göre, yer altı dünyasına ait olan kötü ruhlardan biri olan Al ruhunun bıçak, makas ve çekiç gibi demir eşyalardan korktuğuna ve bu eşyalardan başka ayrıca mavi boncuktan korktuğuna inanılır (Beydili, 2003: 44).

Yukarıdaki ifadelere göre üst dünyayı mekân tutan Gök Tanrı ve Tanrı’dan kutsallığını alan varlıklar, iyi ruhlardır ve yeryüzündeki insanların hayatını düzenleyerek onlara iyiliklerde bulunmakta ve kötülüklerle karşı korumaktadır. Üst dünyanın, gökyüzünün rengi mavinin tonlarıdır. Bu nedenle mavi Türk inancında kutsal bir renktir. İnsanları kötülüklerden koruduğuna inanılan nazar boncuğu renk ve biçim olarak gökyüzüne benzemektedir. Eski Türk inancına göre Tanrı kutunu üzerinde taşıyan varlık kutsallığını renk ve şekil özellikleri ile yansıtmaktadır ve bu nedenle kutsallığı temsil eden varlığı insanlar üzerinde taşıyarak kötülüklerden korunmaya çalışmaktadır (Ergun, 2004: 321; Şahin, 2011: 18). Özellikle nazar boncuğunun kutsallığı renginden gelir. Mavi/turkuaz Tanrı kutunu üzerinde taşıyan kutsal bir renktir ve bu renk nazardan korunmak amacıyla nazar boncuğuna mavi rengini vermiştir. Mavinin kutsallığı ile ilgili Türk tarihinde pek çok örnek gözlemlemek mümkündür. Beydili’nin tespitlerine göre, Türk mitolojisinde Umay Ana mavi veya beyaz bir kuş kılığına girmektedir; Oğuz’un “Gün”, “Ay” ve “Yıldız” adındaki oğulları, gökten karanlıkları yarıp inen mavi bir ışıktan dünyaya gelmişlerdir; “Kırat”, “boz, koyu mavi ve kül renginde bir at” olarak tanımlanır; (2003: 253, 255, 313)

1.2. Şekil ve Renk Özellikleri

Nazar boncuğu (göz boncuğu, mavi boncuk, göğ boncuk) genellikle yuvarlak bir şekle sahiptir. Merkezinde mavi bir renk olan açık bir göz deseni bulunur, bu renk kötü enerjiyi defetmek ve koruma sağlamak için kullanılır. Eski Türk inancında mavi Tanrı’nın kutsallığını sembolize etmektedir.

Türk halk kültüründe mavi; ululuk, yücelik, kutsallık ve hatta tanrı anlamındadır. Türklerin bilinen en eski inanç sistemlerinden biri de “Gök Tanrı” inancıdır. Bu inanç semavidir. Yani Gök Tanrı’nın şekli şemali, biçimi yoktur. Yabancı ve Türkçe kaynakların kayıtlarına göre, Gök Tanrı sözü, tarihin belirli bir döneminde (Hunlar ve Göktürkler) hem maddi gökyüzünü hem de evrenin yaratıcısı ulu bir varlığı ifade eden kavram olarak kullanılmıştır (Baturlar ve Yaylagül, 2019: 680).

İslamiyet öncesi dönemde Gök Tanrı inancının benimseyen Türkler, Tanrı’yı gökyüzünde konumlandırmışlardır. Bunun neticesinde gök kelimesi mavi ve yücelik anlamlarına gelmektedir. Mavi, Tanrı’nın kutsallığını üzerinde taşıyan bir renk olarak nazar boncuğunun temel rengi olmuştur. Bu sayede mavi renkte olan nazar boncuklarının Tanrı’dan kutsallığını alan bir eşyaya dönüşerek insanları her türlü kötü veya negatif enerjiden koruyacağına inanılmıştır. Türk dünyasında nazar boncuğunun farklı şekilleri ve isimleri de vardır. Örneğin Kırgızistan’da:

Nazar boncuğu ile tedavi, ‘Yaman göz’, ‘kötü nazar’ ın boncuğa çarpıp geri dönmesi şeklinde yapılır. Boncuğun geri döndürdüğüne, geri yansıttığına inanılır. Çok çeşitli nazar boncukları vardır. Boncuklar 3, 7, 9 adet olarak kullanılır. (Anadolu’da 7 boncuk veya yedi delikli mavi boncuk nazarlık olarak çok yaygındır.) Kırgız Tengriciliğinde geçmişte ‘Göz Boncuğu’ ve "Yürek Boncuğu" çok iken şimdi seyrekenmişlerdir. Boncuğun kalp şeklinde olmasının sebebi, hasta tedavi edilirken, hastalığa yol açan hayvanı gördüğü için, kalp şeklinde bu taş has tayı yüreklendirmek ve onun ismini kolaylaştırmak içindir (Kalafat, 2004: 57-58).

Görsel 1: Standart bir nazar boncuğu örneği (URL-1).

Gözün etrafında genellikle siyah, beyaz veya şeffaf bir kenarlık bulunur, bazen altın veya gümüş renkte olabilir. Bu göz deseninin bazen basit geometrik desenler veya dekoratif motiflerle birleştiği görülür, bu da görsel çekiciliği ve estetiği artırır. Camdan yapılan nazar boncuğunun yuvarlak şeklinde yapılması ve ortasında yer alan kısmın koyu renkte olması kötü gözün dikkatini nesnenin üzerine çekmek amacıyla yapılmaktadır. Bu mavi renk, gök yüzünün rengidir. Nazar boncuğu göz şeklindedir ve göz şekline benzeyen nazar boncukları genellikle insanların görebileceği yerlerde kullanılır. “Nazar boncuğu genellikle nazara karşı korunma amacıyla kullanılan, ortasında göz şeklini stilize eden bir figür bulunan odun ateşinden elde edilen ısıyla ocaklarda eritilen ve camdan basit el aletleri yardımıyla imal edilmiş olan kültürel bir obje ve el sanatı ürünüdür.” (Davulcu, 2012: 96).

Nazar boncuğunun şekil, renk ve malzemesinin tam anlamıyla değerlendirilmesi gerekir. Boncuğun nasıl işlenmesi gerektiği ustalığın ürünü olduğu gibi bunun yanında kolektif bir kültürel birikimin ürünüdür. Ne şekilde biçimlendirileceği, renginin nasıl olacağı Türk kültür birikiminin bir doğal sonucudur.

Boncuk yapımında daha çok bir ince merdan ve asabe kullanılmaktadır. Kalın demire boncuğun ana zemini sarıldıktan sonra ince demirle ana zeminin üstüne beyaz ve mavi gözler koyulur. Boncuktaki renk tonları ustanın hünerine, fırının kalitesine ve karışımın özelliğine göre değişmektedir. Ustaların deneyimleri boncuk kalitesini belirlemektedir. Bir usta tarafından günde yaklaşık 1000 adet boncuk yapılabilir. Üretilen bu boncuklara; karagöz, ceviz, silindir, yumurta, plaka, plaka kalp, zar, saraç ve dana göz gibi adlar verilmektedir (İrmak, 2022: 1382).

1.3. Sembolik Anlamı

“Arapça kökenli bir sözcük olan nazar; bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana veya bir nesneye bakarak o canlı veya cansız nesne üzerinde olumsuz bir etki yapmasıdır.” (Boratav, 1999: 104). Türk Dil Kurumunun yayımlamış olduğu *Türkçe Sözlük*’te ise nazar; “Belli kimselerde bulunduğu inanılan, kıskançlık veya hayranlıkla bakıldığında insanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere kötülük verdiğine

inanılan uğursuzluk, göz” (Türkçe Sözlük, 1983: 873) olarak tanımlanmaktadır. Nazarda kıskançlık gibi psikolojik bir durumun etkisi söz konusudur. Bakan kişideki yoğun duygusal durum, kişi üzerinde bazı maddi ve manevi olumsuz etkiler bırakabilir. Burada yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere nazarın etkisi sadece insan üzerinde değil her türlü canlı veya cansız varlık üzerinde etki edebilir. Temelini mitolojik düşünceden alan ve psikolojinin de içinde olduğu bu durum çeşitli inanış şekillerini ve pratiklerini ortaya çıkarmıştır. Eski zamanlarda hasta olan veya maddi ve manevi zarara uğrayan insanoğlu bu olumsuz durumu tanımlamak ve bu durumdan korunmak için çeşitli olağanüstü tanımlamalar yapmışlardır.

Kötü ve kem gözlere karşı korunma yöntemlerinde İslam inancının düşünce yapısı ve pratikleri de son derece önemlidir. Nazar boncuğu dışında toplum içinde özellikle Felak ve Nas sûrelerini okumanın insanı nazardan ve kötü olaylardan koruyacağına dair bir inanış vardır.

Belki de insanlık tarihindeki en eski kavramlardan birisi olan kem göz inancı Müslümanlar arasında ve in yekadu, ‘onlar neredeyse gözleriyle seni kaydıracaklardı’ (Sure 68: 51 vd.) ayetine dayandırılmıştır; yani kötü niyetli düşmanlar, bakışlarını, Tanrı’nın onların kötülüğünden koruduğu Peygamber’e yöneltmişlerdi. Buhari (et-Tıb, 66) şöyle söyler: ‘Kem göz hak’tır.’ Kuran’ın ifadeleri temelinde ve in yekadu ayeti kem gözlere karşı muskalara yazılır. Genellikle göz şeklinde yapılan mavi boncukların (nazarlık) insanları ve nesneleri koruyacağı yaygın bir biçimde kabul edilmiştir ve son iki sure olan el-muavezeteyn’i (Felak ve Nas) okumanın güçlü bir koruyucu değeri vardır. Euzu billahi, ‘Allah’a sığınıyorum’ ifadesi de adeta kötülüğe karşı genel bir korunmadır (Schimmel, 2004: 126).

Nazar inancında kem/kötü gözden korunma inancının altında yatan temel düşünce bakan kişinin kötü enerjisine maruz kalma denilebilir. Kötü enerjiye sahip olan insan, baktığı her türlü canlı varlık üzerinde olumsuz bir etki meydana getirebilir. İnsanoğlu bu kötü enerjiye maruz kalmamak için çok eski çağlardan itibaren ihtiyaca paralel olarak çeşitli korunma yöntemleri geliştirmiştir. İçinde bulundukları mitolojik düşünce ve dini inanıştan kaynağı alan nazar ile ilgili inanış ve düşünce ekseninden önce problemi tanımlamak daha sonra da korunma yöntemi geliştirmek çeşitli kültürel inanış ve pratikleri ortaya çıkarmıştır. Türk toplulukları arasında nazar muskası, maşallah kelimesinin kullanılması, nal vb. eşyaların kullanılması, nazar boncuğunun kullanılması en yaygın yöntemlerdir.

Nazar boncuğunun rengi ve şekli, kişiyi koruma bağlamında bilinçli bir tercih olarak görülmektedir. Renginin mavi olması veya şeklinin yuvarlak ve göz şeklinde olması tesadüfi bir durum değildir. Nazar boncuğunun renginde ve şeklinde mitolojik, sembolik, psikolojik anlamlar bulunmaktadır. Nazar boncuğunun renginden bir önceki bölümde bahsederken mavi renginin Türk mitolojisinde Tanrı kutsallığından ileri geldiği ifade edilmişti. Yine şeklinin göz şeklinde olmasında da sembolik anlamlar aranabilir. Göze göz şeklinde bir psikolojinin dışavurumu olarak okumak mümkündür. Boncuğun mavi renkte ve göz şeklinde olması mavi gözlü insanların nazarından korunmak için kuvvete karşı kuvvet veya James Frazer’ın ifade ettiği benzeşim kanunu ile açıklanabilir; yani bir varlığın etkisinden korunmak için ona aynı varlık ile cevap vermek (Çıblak, 2004: 111; Örnek, 2000: 149).

1.4. Yeniden Üretim ve Günümüzdeki Kullanım Alanları

Nazardan korunmak amacıyla birçok nesne kullanılmış veya dinî pratikler yapılmıştır. İnsanlar geçmişten günümüze çeşitli materyaller (cam, bitki, taş, kâğıt, kumaş vb.) kullanmışlardır. “Nazardan korunmak için kullanılan yöntemler ana hatlarıyla dinî uygulamalar, yöresel uygulamalar, hayvan kalıntıları, bitkiler, madenler, su, taş ve toprakla

yapılan korunma yöntemleri olarak sayılır.” (Öztürk, 2005: 117). Anadolu’da günümüzde nazar değmesine karşı, kötülüklerden kaçınmak, iyilikleri üzerine çekmek amacıyla nazar boncuğunu insanların kıyafetleri üzerinde taşıması veya canlı veya cansız varlıkların üzerine asılması en yaygın uygulamalardır. “Türk kültürünün en önemli ürünü olan bu korunma amaçlı gelenek, Şamanist, gök tanrı ve İslam inancının özellikleri ile de şekillenerek günümüze kadar Anadolu Türk kadınının giyiminde yer edinmiştir.” (Ertem, 2009: 41).

Türkiye’nin bazı turistik bölgelerinde ağaçların üzerine nazar boncuğu asılması ve bu yerleri ziyaret eden insanların nazar boncuğu asılı olan ağaçların çevresinde fotoğraf çekmesi ve nazar boncuğu şeklindeki hediyelik eşyalardan satın alması günümüzde turizm sanayisi açısından nazar boncuğunun etkin bir şekilde kullanımına örnektir. Bunun dışında özellikle takı sektöründe nazar boncuğunun kullanımı geleneğin veya kültürün güncellenmesi adına çok önemli bir uygulamadır. İsa Demir’in *Türkiye’de Cam Boncuk Sanatı* adlı 2009 yılında yaptığı tezinde nazar boncuğu motifinin anahtarlık, biblo, bileklik, kolye, küpe, mumluk, duvar süsü/aksesuarı, tesbih gibi takılarda ve süs eşyalarında kullanıldığını örnek resimlerle göstermiş ve bu eşyaların hangi madde ile ve hangi teknikle yapıldığına dair açıklamalarda bulunmuştur (Demir, 2009: 8-57). Mahmut Sür’ün nazar boncuğu ile ilgili kültürün güncellenmesi açısından yaptığı çalışmalara da Yılmaz ve Ekici çalışmalarında dikkat çekmişlerdir:

Günümüzde Görece ve Nazarköy’de ustalar tarafından geleneksel yöntemlerle üretilen nazar boncukları, kültür turizminde özel bir yer edinmiştir. 2005 yılında İzmir Kemeraltı’nda takı malzemeleri satan bazı dükkânlar, Mahmut Sür’ün ocağından çıkan nazar boncuklarından almaya başlayınca bu geleneksel boncuklar takı sektörüne girmiş ve daha geniş kitlelerle buluşmaya başlamıştır (Yılmaz, 2022: 1383).

Nazar boncuğu, nazarla ilgili inanç ve uygulamaların bir parçası olarak çeşitli şekilleriyle belirli bir kullanım alanına ve alıcı kitlesine sahiptir. Nazarla ilgili olarak oluşan bu kültür endüstri, 2005 yılından itibaren nazar boncuğunun takı sektöründe kullanılmasıyla birlikte daha geniş bir kitleyle buluşmuştur. Bu dönemde İzmir Kemeraltı’nda takı tasarımı ile ilgili malzemeler satan toptancı dükkânlar Mahmut Sür’ün ocağında imal edilen nazar boncuğu ve çeşitli cam boncukları almaya başlamıştır (Ekici ve Fedakar, 2014: 47).

Görsel 2: Nazar boncuğundan yapılmış takılar (URL-2).

Türkiye’de nazar boncuğu, özellikle insanoğlunun önemli geçiş dönemlerinden olan doğum, sünnet ve evlenme süreçlerinde kullanılmaktadır. Yeni doğmuş çocuğun kundağına, sünnet olmuş çocuğun yastığına veya yakasına, evlenen gençlerin kıyafetlerinin üzerine veya altınların kenarına nazar boncukları takılmaktadır. Günümüzde hediyelik eşyası olarak üretilmesinin yanı sıra hediyelik eşyalarının ambalajlarında da nazar boncuğu görseli kullanılmaktadır. Günlük hayatta özellikle evlerin giriş kapısında, salonda dekoratif eşya olarak

veya arabaların aynasında nazar boncuğu kullanılmaktadır. Estetik bir görsel olarak nazar boncuğunun dikkat çekici biçim ve renk özelliğinden birçok eşyada faydalanılmaktadır. Kıyafetlerin, çantaların, cüzdanların üzerinde nazar boncuğu görselinden yararlanılmaktadır. Tabloların, magnetlerin, kül tablalarının, duvar süslemelerinin üzerinde nazar boncuğunu görmek mümkündür. Nazar boncuğunun bu kadar fazla eşya üzerinden kullanımı kültür turizmi açısından önemli olduğu gibi bu görselin bu kadar yaygın kullanımı kötü/kem gözlerden korunmak, bulunduğu yere bereket getirmesi amacına dayanmaktadır.

2. Çin Düğümü

2.1. Tarihî Arka Plan

Çin, dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olarak, zengin bir tarihe ve kültürel mirasa sahiptir. Geniş toprakları Doğu Asya'yı kapsamaktadır ve geniş düzlüklerden, dağlara, derin nehirlerden ve göllere kadar çeşitli coğrafi özelliklere sahiptir. Bu coğrafi koşullar, Çin'in kültürel çeşitliliği ve zenginliği için bir temel sağlar, bu da Çin'in tarihini ve kültürel geleneğini sadece zengin kılmakla kalmaz, aynı zamanda ona özgü bir karakter kazandırır. Çin, farklı tarihi dönemlere ve bölgelere ait geleneklerin bir araya gelmesiyle kültürel çeşitliliğe ve zenginliğe sahip olmuştur. Konfüçyüsçülük, Taoizm, Budizm gibi düşünce okulları, Çin kültüründe önemli bir rol oynamakta olup, Çin halkına zengin bir duygu, düşünce ve davranış şekilleri kazandırmıştır.

Çin felsefesi, ilk çağlardaki anaerkil toplumun refah döneminden köken almıştır. Çin'in yin ve yang beş element felsefesi, Çin felsefesinin temel bir bileşenidir. Yin² ve yang³, dünyadaki her şeyde bulunan ve hem birbirine zıt hem de birbirine bağlı olan iki kuvveti temsil eder; bu, nesneler arasındaki ilişkileri ve değişim kurallarını açığa çıkarır. Beş element ise "ahşap, ateş, toprak, metal, su" olmak üzere beş temel maddenin hareketi ve değişimi tarafından oluşturulur; bütünsellik kavramını vurgular, doğa ve toplum fenomenlerindeki beş temel özelliği temsil eder.

Çin düğümü, geçmişten günümüze uğur ve şansın bir sembolü olarak görülmüş, kökleri yazının icadından önceki düğümleme pratiklerine dayanmaktadır. "Zhouyi Xici Shang (周易·系辞·上) metninde, 'Eski zamanlarda düğüm kullanılarak düzen sağlanırdı; sonraki nesillerde bu, yazı ve belgelerle değiştirilmiştir.' ifadesi yer alır. Benzer şekilde 'Dokuz Aile Yolu' (九家易) adlı eser de eski dönemlerde yazının olmaması nedeniyle antlaşma ve yeminlerin düğümler aracılığıyla kaydedildiğini aktarır: Önemli işler için büyük düğümler, küçük işler için küçük düğümler yapıldı ve düğüm sayısı işin önemine göre ayarlanırdı. Böylelikle taraflar arasında güven sağlanır ve bağlar güçlendirilirdi. Bu dönemde antik toplumlarda 'ip' ve 'tanrı' kelimelerinin benzer sesleri, ip kullanımı etrafında bir tür manevi inancın gelişmesine neden oldu. Çin mitolojisine göre tanrıça Nüwa⁴, çamurun içine bir ip sokarak insanları yaratmıştı.

² Yin: Genellikle pasif, karanlık, dişi, gece gibi şeyleri temsil eder. Ayrıca zayıf, yumuşak, esnek özellikleri de ifade edebilir. Felsefi olarak, yin madde ve olayların birleştirici ve zıt iki büyük birleşik yüzeyinin karşıtı olarak görülür, statik, içe dönük, düşüş, soğuk, karanlık özellikleri bulunur.

³ Yang: Yin'e karşıt olarak, yang genellikle aktif, parlak, eril, gündüz gibi şeyleri temsil eder. Ayrıca güçlü, sert, kırılabilir özellikleri de ifade edebilir. Felsefi olarak, yang madde ve olayların birleştirici ve zıt iki büyük birleşik yüzeyinin pozitif yüzü olarak kabul edilir.

⁴ Nüwa: Çin antik mitolojisinde insanları yaratan ve gökyüzünü onaran önemli bir tanrıçadır. Toprakla insanları şekillendirmiş ve gökyüzünün çökmesini onarmıştır.

Ayrıca, kıvrımlı ip şekillerinin ejderhaya benzemesi nedeniyle, Çinliler kendilerini ejderhanın soyundan kabul ederlerdi; ipten yapılan düğümler, bu efsanevi varlığın bir sembolü olarak görülürdü. Böylece Çin düğüm sanatı, antik kültürdeki tanrı inançları ve totemlerle ilişkili bir sembolizmden doğmuştur.” (Xia, 2004: 13).

Çin düğümü sanatı, doğuşundan bu yana uzun bir gelişim sürecine girmiştir. Kölelik döneminde, düğümlerin kullanımı, ilkel toplum dönemine kıyasla büyük değişiklik göstermiştir. Batı Zhou döneminde, düğümler artık sadece düğümlerle işleminde değil, aynı zamanda giysileri bağlamak veya süs eşyalarını sabitlemek için de kullanılmıştır. Bu dönemde, düğümler sadece pratik işlevlerini geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda süsleme amaçlarını da içermeye başlamıştır. Feodal toplum dönemi, Çin düğümünün olgunlaşma sürecine girdiği zamandır. Düğümlerin dekoratif kullanımı büyük ölçüde gelişmiş, Çin düğümü yavaş yavaş uğurlu bir sanat haline dönüşmüştür; düğümlerin anlamı sadece ip ile düğüm atma eylemi olmaktan çıkıp, giderek özel bir sanat formuna dönüşmüştür. “Han Hanedanı döneminde, düğümler sıklıkla mühürlerin saplarına ve bronz aynaların yuvarlak kollarına bağlanmıştır, böylece mühürler ve bronz aynalar taşınması ve tutulması kolay hale gelmiş, aynı zamanda bir süsleme ögesi olarak kullanılmıştır.” (Li, 2007: 117).

Doğu Jin döneminde, ressam Gu Kaizhi'nin ‘Kadın Tarihine İlişkin Ögüt Resimleri’⁵ adlı eserinde, kadın kemerlerinde basit fiyonk düğümleri bulunmaktadır. Güney Liang Hanedanı'nın Şiirleri arasında ‘Belde İkiz İpek Kuşağı, Rüya ile Aynı Kalp Düğümü’⁶ mısraları bulunmaktadır (Zhang, 2001: 289).

Bu dönemde Çin düğümlerinin çeşitliliğinin büyük ölçüde arttığı ve sembolik anlamlarının daha da zenginleştiği de görülmektedir.

Tang Hanedanı döneminde, saray müziği parçalarında ‘Aynı Kalp Düğümü’ adıyla bir ezgi bulunmaktadır. Ming ve Qing Hanedanları döneminde, Çin düğümü halk arasında yaygın bir sanat formuna dönüşmüş, sadece örme teknikleri çok yüksek bir seviyeye ulaşmakla kalmamış, aynı zamanda düğümlerin şekli ve deseni de büyük ölçüde artmıştır. ‘Kırmızı Konakların Rüyası’nın⁷ Otuz Beşinci Bölümünde (Bai Yuchuan, Nilüfer Yapraklı Çorbasını Tadar; Huang Jinying, Erik Çiçeği Düğümü Yapar) aksesuarların ve düğümlerin renk uyumu, düğüm desenleri, adları vb. ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir (Cao, 2019: 320).

Bu dönemde Çin düğümlerinin dekoratif kullanımı, gündelik yaşamda taşıma araçları, perdeler, perde tokaları, omuz askıları, flütler, parfüm torbaları, saç iğneleri, pipo torbaları gibi çeşitli eşyalarla daha belirgin hale gelmiştir; “Qing Hanedanı döneminde insanlar arkadaşları arasında hediyeleşme amaçlı olarak düğümleri kullanmışlardır” (Xia, 2004: 13).

2.2. Şekil ve Renk Özellikleri

Çin düğümü sanatının en temel yapısal özelliği, her bir düğümün baştan sona kesintisiz bir iplikle oluşturulmasıdır. Bu eşsiz dokuma tekniği, eski Çin toplumunun zanaatkarlık bilgisini yansıtır ve kuşaklar boyunca Çinlilerin düğüm sanatında nasıl geliştiğini gösterir. Tarihteki birçok antik düğüm örneği günümüze ulaşmamış olsa da Qing Hanedanlığı'ndan kalma bazı düğüm örnekleri ve halk arasında nesilden nesile aktarılan düğüm teknikleri, geleneksel Çin düğümlerinin çeşitliliğini gözler önüne serer. Bu düğümler arasında “uzun disk

⁵ Gu Kaizhi'nin “Kadın Tarihine İlişkin Ögüt Resimleri”, antik saray kadınlarının yaşam sahnelerini zarif fırça darbeleriyle anlatıyor.

⁶ Aynı Kalp Düğümü: Sadık aşkın sembolü.

⁷ Kırmızı Konakların Rüyası (Hong Lou Meng): 18. yüzyılda Qing Hanedanı döneminde Cao Xueqin tarafından yazılmış ünlü bir Çin klasik romanıdır.

düğümü”, “kare zafer düğümü”, “talih düğümü” ve “çan düğümü” gibi klasik düğümler bulunmaktadır. Günümüzde insanlar, atalarının miras bıraktığı düğüm sanatını devralırken, buna kendi yaratıcı dokunuşlarını da katmaktadırlar. Sadece mevcut düğüm tekniklerini geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda bu sanatı modern hayata uyarlamak adına yeni teknikler ve estetik unsurlar da eklemişlerdir. Örneğin, Çin düğümü tekniği kullanılarak yapılan çiçek motifleri, bu yenilikçi yaklaşımın bir sonucudur. Geleneksel ve modern tekniklerin harmanlandığı bu yaratıcı süreçte planlama, dokuma, sıkma, süsleme ve şekillendirme gibi aşamalar iç içe geçmiştir.

Görsel 3: İyi şans anlamına gelen, Ay Yeni Yılı şenlikleri sırasında sergilenen Çin düğümü (URL-3).

Geleneksel Çin düğümünün renk paleti beş renkten oluşur (mavi, kırmızı, sarı, beyaz, siyah), bu renkler arasında kırmızı en yaygın olanıdır. Mavi renk ağırlıklı olarak ahşap ile ilişkilendirilirken, beyaz renk altınla ilişkilendirilir, kırmızı renk ateşle ilişkilendirilir, siyah renk su ile ilişkilendirilir, sarı renk ise toprakla ilişkilendirilir. “Beş renk”, Çin geleneksel sanatının renk sistemi olarak bilinir. Bu, Çin’in ilk çağlardaki Yin ve Yang ile Beş Element felsefesi temel alınarak zamanla oluşturulmuştur, bu nedenle aslında “Beş Element” felsefesine dayanan bir renk sistemidir. “Geleneksel beş renk uğur getiren anlamlar içerir, Çin geleneksel sanatı temel renkleri olarak beş rengi kullanır.” (Xia, 2004: 14). Bu nedenle, Çin düğümü sanatında renk sadece bir görsel veya duygusal algı biçimi değildir, aynı zamanda kavramsal bir yorum oluşturmakta ve şekliyle birlikte sembolik bir anlamı bulunmaktadır.

Bugünün Çin düğümü sanatı, geleneksel renkleri korurken daha geniş bir renk yelpazesi ve kombinasyonlarıyla zenginleşmiştir. Kimi kombinasyonlar canlı ve dikkat çekici, kimileri ise daha sade ve huzur verici özellikler taşır. Renklerin bu çeşitliliği, Çin düğümü sanatının daha geniş kitleler tarafından beğenilmesini sağlamaktadır.

2.3. Sembolik Anlamı

Çin düğümü sanatı, Çin halkının uğur, şans, talih bahşeden sanat kategorisine aittir. Çin halkının bu uğur verme sanatı, Çin’in uğur kültürünü yansıtır ve Çin’in şans, uğur kültürünün doğuşu ve gelişimi, binlerce yıllık Çin halkının uğur ile ilgili düşüncesi ile ilişkilidir. Çin halkının uğur verme ile ilgili görüşü, Çin felsefesi temelinde ortaya çıkmış ve giderek şekillenmiştir.

Çin felsefesi, tarihsel olarak MÖ 3000 civarındaki efsanevi Fuxi⁸ ve Nüwa dönemlerine dayandırılır ve bu dönem, Çin'deki temel felsefi ilkelerin ortaya çıktığı zaman olarak kabul edilir. Çin felsefesinin en temel kavramlarından biri olan Yin ve Yang düşüncesi, tüm varlıkların zıt kutuplar arasında bir denge içinde var olduğunu vurgular. Yin ve Yang birleşerek her şeyi meydana getirir, her şey sürekli olarak doğar ve dönüşür” anlayışı, yaşamın döngüsellliğini ve doğanın sürekliliğini sembolize eder (Xia, 2004: 14).

Çin felsefesinin bu ilkeleri, Çin düğümü sanatı da dâhil olmak üzere, Çin halkının sanat ve kültür anlayışını şekillendirmiştir. Bu dönemde başlayan uğur kavramına dair bilinçli kültürel tercihler, Çin'in sanatsal ve toplumsal yapısında yerini alarak ilerleyen dönemlerde daha da gelişmiştir.

İlkbahar ve Sonbahar Dönemi ile Savaşan Devletler Dönemi (MÖ 770-221) boyunca, Çin'in yerli felsefesi olan Zhouyi⁹ ve Yin-Yang Beş Element teorisinin gelişimiyle uğur kültürü olgunlaşmıştır. Bu dönemde halk arasında yaygınlaşan inançlar ve ritüeller, Çin halkının doğa ile kurduğu bağı güçlendirirken, şans ve refah arayışıyla bağlantılı bir psikolojik temelin oluşmasına da katkıda bulunmuştur.

Uğur kavramı iki temel boyutta ele alınabilir: 1. Hayata, doğaya ve evrene yönelik iyi dileklerde bulunmak; 2. Dünya hayatında kötülüklerden korunmak, başarı ve mutluluğu arzulamak. Çin'de uğur verme düşüncesi, halkın yaşamsal ritüellerinin ve geleneksel davranışlarının önemli bir parçası haline gelmiş, toplumsal bir bilinç olarak nesilden nesile aktarılmıştır (Xia, 2004: 14).

Bu süreç içinde Çin halkı, doğayla uyumlu bir yaşam arayışında, doğaüstü güçlere olan inançla birleşen uğur kavramını günlük yaşamda sanatsal bir dile dökmüştür.

Çin düğümü sanatı, işte bu köklü uğur kavramının somut bir dışavurumu olarak halk arasında gelişmiştir. Çin halkı, yaşamın döngüsellliğini ve devamlılığını sembolize eden düğümlerle, şans ve iyi talih arayışını görsel bir hale getirmiştir. “Çin halkı, günlük yaşamında sanat yaratırken, sanat da halkın yaşam tarzını etkiler ve belirler; böylece halkın yaşamsal ve duygusal zenginlikleri birikir” (2000: 1) ifadesiyle Li ve Qiao, Çin düğümlerinin halkın günlük yaşantısında ne denli önemli bir yere sahip olduğunu belirtirler. Çin düğümü, hayatta kalma ve çoğalma temasını temel alarak, insanların “uğur” konusundaki ihtiyaç ve arzularını estetik bir dille yansıtır.

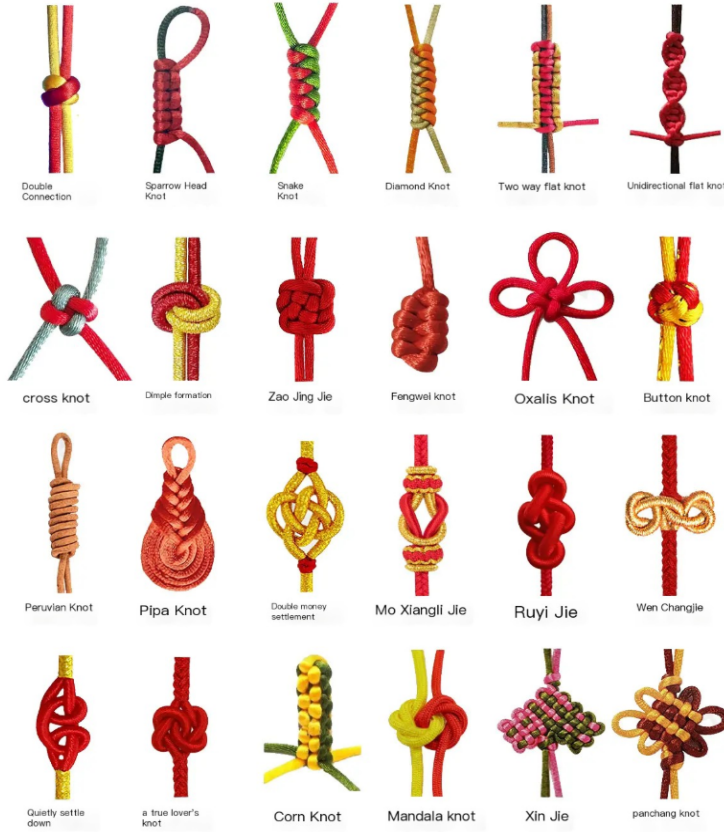
Çin düğümlerinin taşıdığı semboller, yaşamla ilgili olan temennileri ve duaları simgeler. Bu sanatsal uygulamalar, günlük yaşamın bir parçası haline gelerek insanlar arasındaki sosyal bağları güçlendirmiş, bireylerin yaşama dair umutlarını somutlaştırmıştır. Düğümlerin taşıdığı sanatsal anlamlar, kötülükten korunma ve refah arayışını ifade ederken, aynı zamanda Çin halkının sanata bakış açısını ve manevi değerlerini de simgeler. Çin düğümü sanatı, topluma huzur ve manevi tatmin sağlama işleviyle, nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmış; bu geleneksel sanat formu, Çin kültürünün bir yansıması haline gelmiştir.

Çin düğümü sanatındaki çeşitlilik, Çin halkının şansa ve berekete olan inancını ve bu inancın günlük hayattaki rolünü gözler önüne serer. Farklı türlerdeki düğümler, Çin halkının uğur verme düşüncesini farklı şekillerde somutlaştırır. Çin düğümlerinin her bir örneği, uğur ve

⁸ Fuxi: Çin'in antik metinlerinde kaydedilen en eski hükümdar, Çin halkının önemli bir atası ve kültürel kahramanı olarak kabul edilir.

⁹ Zhouyi sekiz trigram doktrini: Çin'in antik felsefi sistemlerinden biridir. Sekiz temel şekil aracılığıyla evrensel değişim yasalarını türeterek yin ve yang beş element felsefesini yansıtır. Bu; dünya, uzay ve zamanın ilişkilerini çıkarmak için bir araçtır.

mutluluk arayışını dile getiren sembollerle doludur ve bu semboller, Çin halkının kültürel kimliğinde derin kökler oluşturur. Bu bağlamda, Çin düğümü sanatı, yalnızca bir estetik ifade değil, aynı zamanda Çin halkının hayata, doğaya ve evrene olan inancının bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Görsel 4: En çok kullanılan Çin düğümü teknikleri (URL-4).

2.4. Yeniden Üretim ve Günümüzdeki Kullanım Alanları

Çin düğümü, yalnızca şans getiren bir süs eşyası değil, aynı zamanda Çin'in köklü geleneksel kültürünü yansıtan ve yaşatan bir sanat formudur. Modern yaşamla uyum içinde gelişen bu sanat, günümüzde dekoratif ve estetik bir unsur olarak hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Çin düğümünün kullanımı, dekoratif süs eşyaları ve düğümlü giysiler olarak iki ana başlık altında incelenebilir. Uğurlu süs eşyaları arasında küçük kolye uçları, büyük duvar süslemeleri, iç mekân süsleri ve araç süsleri gibi çeşitlilikler yer alırken; düğümlü giysilerde ise yüzük, küpe, bilezik gibi aksesuarlar ve geleneksel düğmelerde Çin düğümü sanatının izlerini görebiliriz. Bu çeşitli kullanım alanları, Çin düğümünün günlük hayatın hemen her alanında kendine yer bulmasını sağlamaktadır.

Çin düğümünün sanatsal ve kültürel değeri, onun bir estetik obje olmasının ötesine geçer. Çin kültürünün sembolü olarak, bu sanat formu sıklıkla geleneksel ve modern unsurları birleştirir. Örneğin, Çin Unicom'un logosunda, çift halkalı bir düğüm şekli ile Çin düğümü sembolizmi vurgulanmıştır. Benzer şekilde, 2008 Pekin Olimpiyatları için oluşturulan başvuru logosunda, Olimpiyat halkalarının renkleriyle bezenmiş beş köşeli yıldız bir Çin düğümü şeklindedir ve beş kıtanın birlik, iş birliği ve gelişimini simgelemektedir. 2008 Pekin

Olimpiyatları ve 2022 Pekin Kış Olimpiyatları'nda, Çin düğümü bir kültür ikonu olarak dikkat çekmiştir. 2008 Olimpiyatları sırasında Pekin'deki tapınak festivallerinde, giriş kapısında asılı duran büyük Çin düğümleri bu geleneksel kültürün önemli bir simgesi olarak öne çıkmıştır. 2022 Kış Olimpiyatları'nda ise Çin düğümü motifleri, katılımcı ülkeleri temsil eden kar tanesi figürlü pankartlarda ve açılış töreninde kullanılan kıyafetlerin etek ve yaka gibi kısımlarında yer almıştır. "Tiananmen Meydanı'ndaki "Harika Kış Olimpiyatları" temalı çiçek duvarında Çin düğümü, arka plan olarak kullanılmış; ortasında kar tanesi ve Olimpiyat logosu sergilenmiştir." (Xiong, 2022: 78). Bu örnekler, Çin'in kültürel mirasının uluslararası sahnede tanıtımında Çin düğümünün önemli bir sembol olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Modern toplumda, Çin düğümü aynı zamanda iyi dilekleri ifade etmenin bir aracı olarak sıkça kullanılmaktadır. Bu süslemeler büyük ya da küçük ölçekli olarak, insanların hayatına huzur ve mutluluk getirmek amacıyla tercih edilmektedir. Çin düğümünün köklü geçmişi ve anlam yüklü yapısı, onu sadece bir süs eşyası değil, geleneksel uğur kültürünün bir yansıması haline getirmektedir. Geleneksel özelliklerini korurken modern bir yorumla yeniden şekillendirilen Çin düğümü, bu şekilde Çin kültürünün hem geleneksel hem de modern yönlerini bir araya getirmektedir.

Görsel 5: Çin düğümünden yapılmış bir bileklik (URL-5).

3. Nazar Boncuğu ve Çin Düğümünün Kültürel Benzerlikleri ve Farklılıkları

Materyal, şekil ve renk açısından nazar boncuğu ve Çin düğümü arasında açıkça belirli farklılıklar görülmektedir. Materyal olarak nazar boncuğu cam ürünlerinden yapılırken, Çin düğümü tam bir iplikten oluşmaktadır. Şekil açısından, Türk nazar boncuğu genellikle yuvarlak şekillidir ve ortasında mavi göz deseni bulunur, buna diğer geometrik desenler veya süslemelerle eşlik eder; Çin düğümü ise farklı yapı ve desenler sergiler. Renk açısından, Çin düğümü beş renge sahip olup bunlar arasında kırmızı en yaygın olanıdır ve bu beş renk Çin felsefesinde "şans" ve "iyilik" anlamlarına gelir. Nazar boncuğu için, bazen diğer renk varyasyonları da olabilir, ancak en yaygın olan renk mavidir. Mavi genellikle koyu mavi veya açık mavi tonlarındadır ve bazen yeşil veya beyaz renk birlikte kullanılır. Mavi, Orta Asya

kültüründe kutsal bir renktir ve Tanrı'nın egemenliğini ve koruyuculuğunu sembolize eder. Örnek'in tespitleri de aynı durumu ispatlamaktadır. Onun yaptığı araştırmaya göre Mısır'da, İran'da, Hindistan'da ve Pencap'da kötülüğü ve nazarı uzaklaştırmak için en çok kullanılan majik renk maviyken kırmızı renk Çin'de Hindistan'da ve Avrupa'da nazara ve kötü ruhlara karşı kullanılmaktadır (Örnek, 1966: 54). Renkleri ve şekilleri farklı olsa da bu iki kültür unsuru, estetik açıdan önemli işlevi olan ve ülkelerinde takı sanatına ilham kaynağı olan objeler olmuşlardır.

Nazar boncuğu ve Çin düğümü, kullanım alanında belirli benzerlikler gösterirken aynı zamanda çeşitli farklılıklar da içerirler. İlk olarak, şunu unutmamak gerekir ki her ikisi de belirli bir koruma ve iyi dilek işlevine sahiptir. Çin düğümü, Çin geleneksel kültürünün bir temsilcisi olarak sıklıkla süs eşyası olarak veya dostlara hediye olarak verilir; mutluluk ve iyi dileklerin sembolü olarak görülür. Çin düğümünün asılmasıyla kötü ruhların kovulabileceğine ve huzur ve mutluluk getirilebileceğine inanılır. Benzer şekilde, nazar boncuğu da kötü güçleri uzaklaştırdığına ve insanları felaketlerden koruduğuna inanılan benzer bir işlevi taşır. Bu nedenle, genellikle iç mekân dekorasyonunda veya kişisel takı olarak kullanılır; insanlara şans ve güvenlik hissi verir. İkinci olarak, her ikisi de günlük yaşamın birçok alanında yaygın olarak kullanılır: anahtarlık, cüzdan, kemer, çanta veya giysinin süslemesi olarak kullanılır ve dünya çapındaki gezginler tarafından popüler bir seyahat hatırası olarak kabul edilir. Kullanım bağlamında iki öge arasında ince farklılıklar da bulunmaktadır. Günlük yaşamda Çin düğümü genellikle Çin toplumu tarafından belirlenen önemli zamanlarda ortaya çıkar. Farklı tasarım ve renkteki Çin düğümleri farklı anlamlara sahiptir, bu nedenle bu düğümler genellikle farklı ihtiyaçlara ve farklı durumlara göre kullanılır, bu da kullanımlarının daha esnek ve çeşitli olmasını sağlar. Örneğin, geleneksel kırmızı Çin düğümleri genellikle festival dönemlerinde asılır, özellikle de Çin takvimine göre Yeni Yıl zamanında, insanlar yeni bir yıl için mutlu ve başarılı bir dönem geçirmek için dileklerini ifade ederler. Ancak, başarılı bir eğitimi temsil eden Wen Chang düğümleri sınavlardan önce dekoratif amaçlarla kullanılırken, sevginin ve bağlılığın sembolü olan aynı kalp düğümleri genellikle çiftlerin birbirlerine verdikleri hediyeler olarak kullanılır ve bu ilişkinin sadakatini ve mutluluğunu temsil eder. Buna karşılık, nazar boncuğu, dekoratif bir öge olarak her alanda ve her yerde kullanılmaktadır, bir sınıflandırma, gruplara ayırma durumu yoktur. Bunun dışında, nazar boncuğu, insan yaşamındaki geçiş dönemlerinde, doğum, sünnet ve düğün gibi durumlarda özellikle vurgulanarak kullanılır, çünkü olumsuz enerjilerin etkilerini engellediğine inanılır. Örneğin, insanlar, nazarın olumsuz etkilerini engellemek için yeni doğan bebeklere nazar boncuğu takarlar.

Nazar boncuğu ve Çin düğümü, kültürel özelliklere sahip iki tür geleneksel halk sanatı olarak, popüler bölgeler ve yayılma alanları açısından belirgin farklılıklar gösterir. İlk olarak, Çin düğümü, Çin'in geleneksel kültürünün bir temsilcisi olarak, popüler bölgelerini genellikle Çin ve çevresindeki alanlarda bulur, bu da Doğu Asya ve Güneydoğu Asya'yı içerir. Çin düğümü, Çin'in uzun tarihine ve derin kültürel köklerine dayanarak, festivaller, düğünler, kutlamalar gibi çeşitli etkinliklerde yaygın olarak kullanılmaktadır ve Çin kültürünün önemli bir sembolü haline gelmiştir. İnsanlar sık sık Çin düğümünü, dilekleri ve iyi niyetleri ifade etmek için akrabalara hediye olarak verirler. Ayrıca, Çin düğümü, uluslararası alanda da giderek daha fazla tanınmakta ve yayılmaktadır. Özellikle Çin kültürü etkinliklerinde, turizm pazarında ve kültürel sergilerde, Çin düğümünün görüntüsü her yerde gözlemlenebilir, böylece

yayılma alanı daha da genişletilmiş olur. Buna karşılık, nazar boncuğu, genellikle Türkiye ve Orta Doğu bölgelerinde popülerdir. Türk geleneksel kültürünün bir parçası olarak, nazar boncuğu yerel halkın sevgi ve güvenini kazanmıştır. Türkiye'nin pazarlarında, mağazalarında ve evlerinde, nazar boncuğu çeşitli ürünlerde ve dekorasyonlarda sık görülen bir öğedir ve Türk geleneksel kültürünün önemli bir parçasıdır. Küreselleşme ile birlikte, nazar boncuğu uluslararası pazarda da giderek daha fazla tanınmakta ve kabul görmekte, bir moda ve dekorasyon öğesi olarak görülmektedir. Uluslararası alanda bilinirliği sürekli artmakta ve Türk kültürünün dünya çapında önemli bir sembolü haline gelmektedir.

Nazar boncuğu ve Çin düğümünün kültürel bağlamı incelendiğinde, öncelikle dinî inanç farklılıklarına odaklanmak gerekir. Çin düğümü, Çin'in geleneksel kültüründe yer alan dinî inançları yansıtmaktadır, özellikle Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm etkileri belirgin bir şekilde görülür. Konfüçyüsçülük, geleneklere, erdemlere ve aile kavramına vurgu yapar, aileyi toplumun temel birimi olarak görür, aile içi uyum ve birlik vurgusu yapar. Çin düğümü, geleneksel bir hediye olarak kullanılarak sıklıkla bir araya gelmeyi ve güzellikleri simgeler, bu da Konfüçyüs kültüründeki aile ve toplumda uyum arayışını yansıtır. Aynı zamanda, Çin düğümü, Taoizm ve Budizm kültüründe de kendine özgü anlamlara sahiptir. Taoizm'de, düğümün şekli bütünlüğü ve tamamlanmışlığı sembolize eder, bir tür tılsım olarak kabul edilir, iyi şans ve dua kültürünün bir parçasıdır. Budizm kültüründe de düğüm, bir tür tılsım olarak görülür, sıklıkla tapınaklarda kullanılarak huzur ve refah için dua edilir. Dolayısıyla, Çin düğümü, manevi geleneklerde zengin bir dinî ve kültürel içeriğe sahiptir. Düğüm, Çin halkının dinî inançlarına saygıyı ve takdiri temsil eder. Bu sadece bir süs eşyası değil, aynı zamanda binlerce yıllık bir kültürel sembol olup Çin halkının güzel bir yaşam ve mutlu bir gelecek arzusunu yansıtır. Nazar boncuğu, Gök Tanrı inancının derin etkisi altında olan bir gelenektir ve Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Bu inanç, eski Türk topluluklarının doğa ve ruhlarla olan ilişkilerini yansıtır. Gök Tanrı inancı, evrenin en yüce varlığı olarak kabul edilen Tengri'ye saygı duymayı içerir ve doğanın her unsurunun bir ruhu olduğuna inanılır. Bu inanç sistemi, insanlarda kötü ruhlardan ve nazardan koruma amacı güden çeşitli tılsımların ve sembollerin kullanılmasını teşvik etmiştir. Nazar boncuğu, bu bağlamda kötü gözlerden korunma amacıyla kullanılan güçlü bir tılsım olarak ortaya çıkmıştır. Gök Tanrı inancının temelinde yatan doğa ve ruhanî varlıklarla uyum içinde olma düşüncesi, nazar boncuğunun korunma amacını desteklemektedir. Eski Türkler, kötü gözün insanlara zarar verebileceğine inanır ve bu zararı önlemek için çeşitli tılsımlar kullanırlardı. Gök Tanrı inancının yanında, nazar boncuğunun kullanımı İslam kültürüyle de harmanlanmıştır. İslam'ın tek tanrılı yapısı ve kötü gözden korunma inancı, nazar boncuğunun anlamını ve kullanımını daha da pekiştirmiştir.

Nazar boncuğu ve Çin düğümü, ruhsal işlevler açısından belirgin benzerliklere sahiptir. Hem nazar boncuğu hem de Çin düğümü; uğur, dua ve korunma gibi sembolik anlamlara sahip olmuş ve bu durum bu kültürel objeleri birer kutsal sembol haline getirmiştir. Çin düğümü, Çin'in geleneksel kültüründe önemli bir sembol olarak kabul edilir, genellikle şans getiren bir nesne ve bir tür tılsım olarak görülür, aile bütünlüğü, güzellik ve mutluluk simgesi olarak algılanır, insanların güzel bir yaşam ve mutlu bir gelecek arzularını ve beklentilerini yansıtır. Aynı şekilde nazar boncuğu da Türk kültüründe benzer bir rol oynar, kötü gözlerden koruyan bir tılsım olarak görülür, kötü güçlere karşı koruma sağlar, insanların güvenlik ve mutluluk arayışını ve inancını yansıtır. Dolayısıyla, nazar boncuğu ve Çin düğümü, sembolik

anlamlarıyla insanların mutluluk, güvenlik ve güzel bir yaşam arayışını ve inancını temsil eder, insanların inanç ve ruhsal destek arayışında bir sembol oluşturur. Ancak, karşılaştırmalar yapıldığında, Çin düğümünün ruhsal işlevinin daha çok olumlu yönde olduğu görülebilir, yani “şans” ve “iyilik” için talepte bulunma, şanslı ve iyiliği umut etme ve dualar etme gibi olumlu duyguları ifade eder, çeşitli kutlama, bayram ve düğün gibi etkinliklerde kullanılır, birleşme, güzellik ve şans gibi şeyleri sembolize eder. Geleneksel bağlamda nazar boncuğu ise daha çok kötülüğü uzaklaştırma işlevi üstlenir; var olduğuna inanılan nazara karşı bir direniş, kötü güçleri defetme, insanları felaketlerden koruma gibi, üstün doğaüstü güçlere inancı ve saygıyı yansıtır. Bu nedenle, her ikisi de iyi dileklerin anlamına sahip olmasına rağmen, işlevsel farklılıklar hâlâ mevcuttur.

Sonuç

Nazar boncuğu ve Çin düğümü folklor araştırmasının nesneleridir ve bunlar belirli bir kültürel anlamı ve değeri taşıyan malzeme biçimine sahiptirler. Malzeme folkloru, insanların doğa ile olan ilişkileri ve doğaya karşı mücadeleleri sırasında oluşan geleneksel alışkanlıklardır. Nazar boncuğu, Türk geleneksel kültüründe bir tür tılsım olarak belirli bir malzeme biçimine sahiptir. Genellikle cam, seramik vb. malzemelerden yapılmış; göz şeklinde tasarıma sahiptir. İnsanlar, nazar boncuğunu evlerine asmak veya üzerlerine takmak suretiyle onun kötü ruhları uzaklaştıracağına ve kendilerini kötü güçlerin etkisinden koruyacaklarına inanırlar. Bu davranış hem maddi bir tılsımın inancı hem de Türk halkının güzellik, mutluluk ve güvenlik arzularını ve belirgin bir şekilde malzeme folklorunun özelliklerini taşır. Çin düğümü, bir süs eşyası olarak, somut bir malzeme biçimine sahiptir ve genellikle ipek iplik vb. malzemelerden yapılmıştır, çeşitli şekil ve yapıları sergiler. İnsanların Çin düğümü yapma ve takma eylemi, bir malzeme kültürü uygulamasıdır ve genellikle dua etme, dayanışma, iyi dilekler gibi zengin kültürel semboller ve anlamlar taşır.

Küreselleşme ile birlikte, bilgi ve kültürel iletişimin kolaylaşması, nazar boncuğu ve Çin düğümü gibi bu iki kültürel sembolün dünya çapında daha geniş bir şekilde yayılmasını sağlamıştır. İnsanlar bu kültürel semboller; internet, sosyal medya gibi kanallar aracılığıyla öğrenmekte ve paylaşmakta, bu da onların bilinirliğini ve görünürlüğünü önemli ölçüde artırmaktadır. Bu yaygın iletişim, nazar boncuğu ve Çin düğümünün dünya çapında giderek daha bilinen kültürel sembollerden biri haline gelmesini sağlamaktadır. İnsanlar bu dünya çapındaki kültürleri daha derinlemesine tanımaya başladıkça, nazar boncuğu ve Çin düğümüne olan ilgileri artmaktadır. Kültürler arası etkileşim sürecinde, nazar boncuğu ve Çin düğümü, benzersiz kültürel semboller olarak, giderek daha fazla insanın ilgisini çekmektedir. Bazı ülkelerde, insanlar bunları moda veya dekorasyon öğeleri olarak görülmekte ve günlük yaşamlarına dâhil etmekte, bu durum da Çin ve Türk kültürlerine olan saygı ve sevginin artmasını sağlamaktadır. Ayrıca, küreselleşme nazar boncuğu ve Çin düğümü kültürünün ticarileşmesi ve pazarlanması fırsatlarını da sunmaktadır. Uluslararası ticaret ve turizm endüstrisinin gelişmesiyle birlikte, Çin düğümü ve nazar boncuğu kültürel ürünler olarak ticari bir değer kazanmıştır, birçok işletme bunları çeşitli hediyelik eşyalar veya dekorasyon ürünleri haline getirerek dünya çapında satmaktadır. Bu ticarileşme süreci, nazar boncuğu ve Çin düğümünün küresel pazarda daha fazla tanınmasını ve pazar payını artırmakta, aynı zamanda uluslararası alanda yayılma ve kabul sürecini hızlandırmaktadır.

Küreselleşmenin gelişimi bazı zorlukları ve tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bazı kültür korumacıları küreselleşmenin kültürel homojenizasyona yol açabileceğinden endişe etmekte, yani farklı yerel kültürlerin kaynaşma sürecinde özgünlüğünü kaybedeceğinden korkmaktadırlar. Bu homojenizasyon fenomeni geleneksel kültürlerin küresel ölçekte giderek solmasına ve marjinalleşmesine neden olabilir, kültürel çeşitlilik ve kişiselleşme için tehdit oluşturabilir. Geleneksel kültürün kaybolması da insanların endişe ettiği ve tartıştığı önemli bir konudur. Küreselleşmenin gelişmesiyle, geleneksel kültürler diğer kültürlerden gelen etkilere maruz kalabilir, bu da geleneksel kültürün çöküşüne ve gerilemesine neden olabilir, böylece günümüz toplumunda etkili bir şekilde devam edemezler. Bazı bilim adamları; küreselleşmenin büyük dalgası altında, nazar boncuğu ve Çin düğümünün gerçek anlamlarının ve değerlerinin belirsizleşebileceğinden veya yanlış anlaşılabilirliğinden endişe etmektedirler, orijinal kültürel içeriğini ve derin anlamını kaybedeceğini düşünmektedirler. Bu kültürel semboller küresel pazarlarda tanıtıldıkça, ticarileşme ve mal edinme eğilimine maruz kalabilirler. Ekonomik çıkarlarına yönelik taleplerle, insanlar onların dışsal biçimlerine ve dekoratif etkilerine daha fazla odaklanabilirler, onların arkasındaki derin kültürel içeriği ve manevî anlamı ihmal edebilirler. Bu durum, bu sembollerin gerçek anlamlarının silikleşmesine, hatta orijinal kültürel içeriklerini kaybetmesine neden olabilir. Aynı zamanda kültürler arası iletişimin derinleşmesiyle, nazar boncuğu ve Çin düğümünün yayılma alanı giderek genişlerken farklı kültürlerin bu sembolere olan anlayışı farklılık gösterebilir. Bu durumda, bu sembolere yanlış anlamlar veya yanlış yorumlar dâhil olabilir, gerçek anlamları ve değerleri belirsizleşebilir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen küreselleşme bağlamında, nazar boncuğu ve Çin düğümünün yayılma ve kabulünün olumlu yanları da fazlasıyla vardır. Küreselleşme, bu iki kültürel sembolün daha geniş çapta yayılmasını ve kabul edilmesini teşvik etmiş, kültürel iletişimi ve anlayışı teşvik etmiştir. Ancak, küreselleşme aynı zamanda bazı zorluklar ve sorunlar da getirmiştir, bunlar arasında kültürel homojenleşme ve ticarileşme etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, kültürel çeşitliliğe ve korumaya dikkat etmeli, kültürel içeriğini ve derin anlamını korumak ve aktarmak için çaba sarf edilmelidir. Nazar boncuğu ve Çin düğümü gibi iki temsilci folklorik kültürel sembol, sadece kendi ulusların kültürel geleneklerini ve ruhsal arayışlarını yansıtmakla kalmaz aynı zamanda küresel kültür iletişiminde de önemli bir rol oynar. Onları derinlemesine araştırıp karşılaştırarak, kültürler arasındaki farklılıklar ve ortak noktalar daha iyi anlaşılabilir, kültürel çeşitliliğin gelişimi teşvik edilebilir ve kültürel iletişim ve bütünleşme gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- ACIPAYAMLI, Orhan (1963). “Anadolu’da Nazarla İlgili Bazı Âdet ve İnanmalar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 20, s. 1-40.
- AKPINARLI, H. Feriha (1987). “Ankara ilinde nazar ve nazarlıklar”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- AND, Metin (2012). *Oyun ve Bugü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ANOHİN, Andrey Viktoroviç (2006). *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*. (çev. Z. Karadavut, J. Meyermanova). Konya: Kömen Yayınları.
- BATURLAR, S. Şebnem ve YAYLAGÜL, Levent (2019). “Kültürel Süreklilik Bağlamında Türk Halk Kültüründe Mavi/Turkuaz Mavisi ve Nazar Boncuğu”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 31, s. 665-688.
- BEGİÇ, Hacer Nurgül (2022). “Anadolu Nazar İnancı ve Nazarlıklar”, *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi*, S. 5, s. 170-187.
- BEYDİLİ, Celal (2003). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Yurt-Kitap Yayın.

- BORATAV, Pertev Naili (1984). *100 Soruda Türk Folkloru* (İkinci Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- CAO, Xueqin (2019). *Zhou Ruchang Hong Lou Meng*. Beijing: Beijing Daxue Chubanshe.
- CEYLAN, Rukiye (2024). “Karşılaştırmalı olarak Orta Asya ve Mezopotamya’da nazar inancı ve nazarlık faktörleri”. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- ÇALLI, Ayşe (2017). “Anadolu kültüründe nazar ve nazar objeleri”. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demir Üniversitesi.
- ÇIBLAK, Nilgün (2004). “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 15, s. 103-125.
- ÇINARER, Huriye (2022). “Kapadokya bölgesinde nazar inancı ve uygulamaları (Ürgüp). Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi.
- DAVULCU, Mahmut (2012). “Türkiye’de Nazar Boncuğu Sanatı”, *Antalya Rehberler Odası Dergisi*, S. 7, s. 96-99.
- DEMİR, İsa (2009). “Türkiye’de cam boncuk sanatı”. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- DUNDES, Alan., (1992). “Wet and Dry, The Evil Eye: An Essay in Indo European and Semitic Worldview”. *The Evil Eye (A Case Book)*, (ed. Alan Dundes), Newyork: Garland Publisher, S. 257-312.
- EKER, Ahmet (2000). “Kayseri ve çevresinde nazar inanç ve uygulamaları”. Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- EKİCİ, Metin ve FEDÂKAR, Pınar (2014). “Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu”, *Milli Folklor*, S. 26, s. 40-50.
- ERTEM, Figen Baykal (2009). “Dokumalarda ve takılarda görülen nazar motifleri”. Yüksek lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- IRMAK, Yılmaz (2022). “Cam Sanatından Bir Folklorik Objeye: Nazar Boncuğu”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19, s.1377-1384.
- İNAN, Abdülkadir (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KALAFAT, Yaşar (2004). *Altaylardan Anadolu’ya Kamizm- Şamanizm*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Lİ, Lixin (2007). “Zhongguo Jie de Lishi Yanbian”, *Fangzhi Xuebao*, S. 28, s.115-118.
- Lİ, Zhenqiu ve QIAO, Xiaoguang (2000). *Zhongguo Minjian Jixiang Yishu*. Haerbin: Heilongjiang Meishu Chubanshe.
- Lİ, Hui (2016). “Fuhao Xue Shijiao Xia de Zhongguojie Jiedu”, *Yi Hai*, S.8, s. 125-126.
- ÖGEL, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi II. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1966). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis (2000). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÖZTÜRK, Emine (2005). “Türk kültüründe nazar ve Antalya ilinin Akseki, Alanya, Manavgat ilçelerinde bulunan nazarlıklar”, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- ERGUN, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- POTAPOV, Leonid Pavloviç (2012). *Altay Şamanizmi*, (çev. M. Ergun), Konya: Kömen Yayınları.
- SCHİMMEL, Annemarie (2004). *Tanrı’nın Yeryüzündeki İşaretleri*, (çev. E. Demirli), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ŞAHİN, Çiğdem (2011). “Nazar-nazarlıkla ilgili inanışlar, uygulamalar ve bunların dinî-mitolojik kökenleri (Gaziantep yöresi)”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- TÜRK DİL KURUMU. (1983). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- XİA, Lin (2004). *Zhongguo Jieyi yu Zhongguo Jixiang Wenhua*. Qilu Yiyuan
- XİONG, Rongxin (2022). *Chuantong Yishu Fuhao Zhongguojie Wenhua Yanjiu Ji Fazhan*. Shexiang: Jingu Wenchuang.
- WANG, Yuxun (2024). “Folklor Bağlamında Çin Düğümü ve Türk Nazar Boncuğunun Karşılaştırmalı İncelenmesi” Lisans tezi. Pekin: Pekin Dil ve Kültür Üniversitesi.
- ZHANG, Daoyi (2001). *Zhongguo Minjian Meishu Cidian*. Nanjing: Jiangsu Meishu Chubanshe.

Görsel Kaynakça

URL-1: ET: 22.10.2025, Erişim, <https://tde-abd.artvin.edu.tr/tr/fotohaber/nazar-boncugu>

URL-2: ET: 22.10.2025, Erişim, <https://isiltikuyumculuk.com/nazar-boncugu-takilar/>

URL-3: ET: 22.10.2025, Erişim: <https://www.scmp.com/lifestyle/chinese-culture/article/3297117>

URL-4: ET: 22.10.2025, Erişim: <https://travelchinawith.me/china-facts/chinese-knots/>

URL-5: ET: 22.10.2025, Erişim: <https://www.fortuneward.com/products/chinese-knot-couple-love-forever-bracelet-valentines-day-gift>

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvuru herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma Pekin Dil ve Kültür Üniversitesindeki “Folklor Bağlamında Çin Düğümü ve Türk Nazar Boncuğunun Karşılaştırmalı İncelenmesi” lisans çalışmasından üretilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri iki yazar tarafından eşit oranda yazılmıştır.

Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author’s Note: This study was produced from undergraduate work at Beijing Language and Culture University.

Author Contributions: All sections of this article were written equally by two authors.

Licence: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published as open access under the CC BY-NC 4.0 license.